

Nr 183.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående meddelande av statsgaranti åt tillverkare av brännstovv; given Stockholms slott den 21 mars 1941.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

GUSTAF.

Fritiof Domö.

Utdrag av protokollet över folkhushållningsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 21 mars 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet, t. f. chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Bergquist, samt chefen för folkhushållningsdepartementet anför föredraganden, statsrådet Domö:

Statens bränslekommission har i en den 11 februari 1941 dagtecknad skrivelse framlagt förslag till vissa åtgärder, ägnade att befrämja en ökad torvproduktion i landet. Kommissionen har i skrivelsen inledningsvis framhållit, att importen till landet under det pågående stormaktskriget av fasta och flytande bränslen starkt nedgått och att en härav förorsakad brist på bränslen framkallat statliga ingripanden av olika slag, dels för att minska bränsleåtgången, dels för att åstadkomma en mot minskningen i importen svarande nödtvungen omläggning av landets bränsleförsörjning från utländskt till inhemskt bränsle. För bränsleåret den 1 juli 1940—den

30 juni 1941 tillämnar kommissionen för landets försörjning med fasta bränslen en plan, grundad på beräknade tillgångar av kol, koks och ved samt en uppskattning av behoven för såväl hushåll som industri och kommunikationer. Planen räknar med att bränslebehoven i stor utsträckning skola tillgodoses genom ved. Kommissionen anser emellertid, att anstalter nu böra vidtagas i syfte att överföra någon del av den andel i landets bränsleförsörjning, som bäres av veden, på annat inhemskt bränsle. Därvid kommer främst i fråga ett bättre utnyttjande av de betydande bränsletillgångar, som landets torvmossar utgöra.

Kommissionen har därefter kommit in på frågan om landets torvtillgångar och därvid, under erinran om vissa av Sveriges geologiska undersökning och statens torvingenjörer under och omedelbart efter förra världskriget utförda mossundersökningar i södra delen av landet, framhållit, att landets torvmossar beräknats innehålla minst 3 miljarder ton torrs substans. I anslutning härtill har kommissionen berört olika metoder för tillgodogörande av torv samt även behandlat spörsmålet om torvens olika användningsområden, varvid kommissionen konstaterat, att torvens användbarhet såsom bränsle är i hög grad beroende av dess kvalitativa egenskaper, främst av dess fuktighetshalt, samt att bränntorv med cirka 30 % fuktighet kan med större eller mindre tekniska olägenheter ersätta kol vid stationära ångpannor, värmeledning, lokomotivledning m. m.

För att utveckla torvproduktionen har kommissionen föreslagit vissa åtgärder, ägnade att stimulera en ökning av tillverkningen av bränntorv under år 1941 samt att förbereda en ännu större torvtillverkning under år 1942.

Vad angår åtgärder i syfte att befördra bränntorvtillverkningen under 1941 har kommissionen föreslagit anställandet av torvinstruktörer, underlättande av möjligheterna att komma i åtnjutande av torvlån ur industri-lånefonden samt fastställande av ett statligt garantipris för bränntorv. Beträffande anställande av torvinstruktörer har kommissionen framhållit, att det i nuvarande försörjningsläge är av utomordentlig vikt att den s. k. småtillverkningen (husbehovstillverkningen) av lufttorkad bränntorv får större omfattning samt att det för åstadkommande av bränntorvtillverkning i eftersträvad omfattning kräves ett intensifierande av torvpropagandan, vilken enligt kommissionens uppfattning bör bedrivas av särskilda s. k. torvinstruktörer med uppgift att på landsbygden gå allmänheten tillhanda med de råd och upplysningar, som erfordras för igångsättandet av bränntorvtillverkning med handredskap och mindre torvmaskiner. Kommissionen har i detta sammanhang framhållit, att uppgifter, som inkommit till kommissionen, ge vid handen, att inom landet i enskild ägo finnes ett stort antal redan utdikade torvmossar, där bränntorvtillverkning med handredskap eller med mindre torvmaskiner utan större förberedelsearbeten kan äga rum redan instundande torvsäsong. För igångsättande av torvberedning på sådana mossar fordras i många fall endast att ägaren upplyses om förhållan-

det samt att han erhåller instruktion om huru torvutvinningen lämpligen bör ske. Kommissionen, som preliminärt beräknat kostnaderna för en sådan torvinstruktionsverksamhet till 25 000 kronor, har anmält sig ha för avsikt att inom en snar framtid återkomma med utförliga förslag i ämnet.

Vad därefter angår frågan om underlättande av möjligheterna att komma i åtnjutande av torvlån ur industrilånefonden må erinras om att Kungl. Maj:t i anslutning till kommissionens förslag härutinnan förelagt riksdagen proposition den 21 februari 1941 (nr 86) angående viss ändring i grunderna för lån från industrilånefonden, av innebörd att låta denna fond komma till större användning för finansiering av maskinanskaffning m. m. för torvutvinning.

Till den av kommissionen väckta frågan om fastställande av ett statligt garantipris för brännstovv återkommer jag i det följande.

Beträffande de åtgärder som under år 1941 böra vidtagas i förberedande syfte för att åstadkomma en stegrad torvproduktion under år 1942 å privatägda mossar, har kommissionen framhållit, att en stegrad verksamhet på torvområdet kan förväntas medföra en starkt ökad långivning från industrilånefonden samt därmed även en väsentlig ökning av torvingenjörernas arbetsbörda och att det icke föreligger någon möjlighet att möta denna ökning av arbetsuppgifterna med den nuvarande organisationen av statens torvingenjörer. Antalet av kommerskollegium godkända torvtekniker synes därför böra ökas, men med hänsyn till erfarenheterna från torvingenjörorganisationens tidigare verksamhet bör en mera permanent utbyggnad av den nuvarande torvingenjörorganisationen dock undvikas. Utsikter föreligga att på annat sätt tillgodose nämnda behov av torvteknisk sakkunskap. Kommissionen har hemställt om bemyndigande för kommerskollegium att i samråd med kommissionen verkställa den vidare utredning härom, som kan befinnas påkallad.

I syfte att på ett effektivare sätt än nu är möjligt ekonomiskt understödja förberedelsearbeten på enskilda mossar, så att en torvproduktion av erforderlig storlek kan komma till stånd under torvsäsongen 1942, har kommissionen övervägt — förutom lättnader att erhålla lån från industrilånefonden för torvindustriella företag — inventering av för torvutvinning lämpliga mossar, propaganda för iordningställande av mossar samt eventuellt beviljande av statsbidrag utan återbetalningsskyldighet för anskaffande av torvmaskiner m. m.

Bränslekommissionen har sedermera i en den 7 mars 1941 dagtecknad skrivelse anmält, att inom kommissionen för närvarande utarbetas vissa kompletterande förslag i sist angivna hänseenden och att kommissionen avser att inom kort underställa dessa förslag Kungl. Maj:ts prövning. I anslutning härtill har kommissionen anhållit, att kommissionens framställning den 11 februari 1941 måtte bli vilande intill dess de kompletterande förslagen hunnit ingivas.

I en därefter ingiven promemoria av den 14 mars 1941 har kommissionen emellertid förklarat, att frågan om beviljande av statsgaranti för bränn-torv, som icke har något omedelbart samband med åtgärder för ökning av torv-tillverkningen under år 1942, torde kunna behandlas oberoende av eventuella förslag i sistnämnda hänseende.

Jag återkommer nu till frågan om statsgaranti för bränn-torv. Härom har kommissionen anfört följande:

Hittills har den vid större företag bedrivna bränn-torvtillverkningen för avsalu väsentligt kunnat ökas utan att mera omfattande stödåtgärder från det allmännas sida behövt tillgripas. Det goda ekonomiska utbyte, som torv-täkten lämnat under år 1940, kan förväntas stimulera till en fortsatt produktionsökning under år 1941. Emellertid skulle bränn-torvtillverkningen otvivelaktigt ytterligare stimuleras om tillverkarna kunde skyddas från att lida förluster i händelse bränslekrisen skulle upphöra, innan det tillverkade torvbränslet hunnit förbrukas eller säljas. Ett sådant skydd skulle beredas tillverkarna om staten utfäste sig att till ett på för-hand fastställt pris inlösa under år 1941 tillverkad bränn-torv, som ej på annat sätt funnit avsättning. Ett väl avvägt statligt garantipris för bränn-torv torde föranleda att torvproduktionen på de platser, där tillverkning ägt rum under år 1940, väsentligt ökas. Den säkerhet för framtiden som ett garantipris erbjuder kan vidare tänkas föranleda investeringar av privat kapital i ny maskinutrustning, nya förberedelsearbeten etc. Den bränn-torvtillverkning som efter fastställande av ett statsgarantipris kan väntas fram-komma under instundande torvsäsong har av kommissionen uppskattats till cirka 300 000 ton.

I fråga om garantiprisets storlek har kommissionen fram-hållit:

Statsgarantiprisets höjd synes böra bestämmas med hänsyn till tillverk-ningskostnaderna för bränn-torv. Den genomsnittliga tillverkningskostnaden för bränn-torv utgjorde under föregående torvsäsong kronor 23: 20 per ton. Under instundande torvsäsong torde den emellertid komma att stiga på grund av ökade materiel- och arbetskostnader. Fuktighetshalten hos den bränn-torv, som skall komma i åtnjutande av statsgaranti, bör enligt kom-missionens mening icke få överstiga 29 % av vikten (41 % av torrsubstan-sen) med viss tolerans för mätningsfel och askhalten icke 8 % av torr-substansen. Ett ton bränn-torv med nyssnämnda fuktighets- och askhalt mot-svarar i bränslevärde ungefär 2,8 lm^3 prima björkved. Efter en noggrann avvägning av de olika pridfaktorer som böra beaktas vid fixerandet av ett statligt garantipris för bränn-torv har kommissionen stannat inför ett garanti-pris av 28 kronor per ton. Då fastställandet av en statsgaranti avser att befordra tillverkning av bränn-torv för avsalu, bör statsgaranti icke läm-nas för bränn-torvskvantiteter, som understiga 20 ton. Av skäl, som förut angivits, synes statsgarantien böra omfatta intill 300 000 ton bränn-torv av nyss angiven beskaffenhet. Enligt kommissionens uppfattning torde emel-lertid högst omkring 100 000 ton bränn-torv behöva inlösas av staten. För statsinlösen av bränn-torv synes därför ett anslag av 3 miljoner kronor böra anvisas för budgetåret 1941/42.

Beträffande meddelande av garanti har kommissionen uttalat:

Lämpligt synes vara att kristidsstyrelserna, i analogi med gällande lagstiftning om statsgaranti för ved, erhålla i uppdrag att meddela garanti beträffande brännorv samt att kommissionen bemyndigas fastställa den andel av förenämnda myckenhet om 300 000 ton brännorv, för vilken varje kristidsstyrelse äger meddela garanti. Kommissionen skulle på detta sätt erhålla möjlighet att särskilt befordra brännorvtillverkningen inom sådana områden av landet, som ur vedförsörjningssynpunkt äro att betrakta såsom underskottsområden.

De förutsättningar, som böra vara uppfyllda för att torven skall falla under den statliga garantien, synas böra vara följande. Tillverkaren av torv skall ha till vederbörande kristidsstyrelse anmält, att han ämnar framställa en viss myckenhet torv och upplägga denna å angiven plats. Därest kristidsstyrelsen finner torven behöflig och av lämplig beskaffenhet samt den angivna lagringsplatsen ändamålsenlig, bör kristidsstyrelsen meddela beslut därom att, under förutsättning att tillverkningen och upplagringen av torven sker i enlighet med anmälan, torven skall omfattas av statsgaranti. Vid lämnandet av medgivande av statsgaranti bör kristidsstyrelse noga beakta, att torven kommer att finnas upplagd på ur transportsynpunkt lämplig plats. Garantien bör sålunda icke omfatta annan torv än sådan, som upplagts vid trafikled, som möjliggör dess transporterande till konsumenterna utan allt för stora kostnader och svårigheter.

För att bränslekommissionen skall kunna överblicka läget på bränslemarknaden samt övervaka, att statsgarantien icke får för stor omfattning, bör det åligga kristidsstyrelserna att hålla bränslekommissionen underrättad om den utsträckning, vari varje kristidsstyrelse medgivit statsgaranti. Uppfyllandet av nämnda garanti synes få påkallas tidigast den 1 januari 1942 och senast den 28 februari samma år.

Kommissionen är väl medveten om att meddelandet av statsgaranti för brännorv är förenat med betydande praktiska olägenheter. Det är emellertid enligt kommissionens uppfattning möjligt att väsentligt reducera dessa olägenheter genom att i garantibestämmelserna dels ålägga tillverkare av sådan brännorv att framforsla torven till bilväg, lastplats eller järnvägsstation, dels föreskriva en sträng statlig kontroll av kvaliteten hos det torvbränsle, som skall komma i åtnjutande av statsgaranti.

Över bränslekommissionens skrivelse har kommerskollegium den 28 februari 1941 avgivit utlåtande, varjämte statens priskontrollnämnd den 12 mars samma år utlätit sig i vad avser frågan om det föreslagna garantiprisets höjd.

Kommerskollegium har beträffande det av bränslekommissionen framlagda förslaget om meddelande av statlig garanti för tillverkning av brännorv anfört följande:

Mången torvmosseägare torde hava dragit sig för att sätta i gång brännorvupplagning av fruktan för att priserna på bränsle kunde komma att falla ned till det läge, som rädde före krigsutbrottet, innan den upptagna torven hunnit säljas, varigenom han kunde åsamkas en förlust, som överstege vad han ville eller kunde riskera. En statsgaranti om inlösen till ett pris, som täckte åtminstone de direkta tillverkningskostnaderna, skulle helt säkert bidra till att häva dessa betänkligheter och medverka till en ökad

torvproduktion. Varken garantiprisets storlek eller den angivna maximikvantiteten och det på grund därav beräknade anslaget föranleder någon erinran från kollegiets sida.

Priskontrollnämnden har icke ansett sig böra göra någon erinran mot det av bränslekommissionen föreslagna garantipriset å bränntorv samt har i samband därmed anfört huvudsakligen följande:

Då torven uteslutande finner användning som bränsle och icke i likhet med ved jämväl efterfrågas som råvara för industriell bearbetning behöver man vid torvprisets avvägning endast taga hänsyn till hur det kan tänkas inverka på bränslemarknaden i övrigt. Då enligt bränslekommissionens beräkning 1 ton torv av angiven beskaffenhet i bränslevärde motsvarar 2,8 lm^3 prima björkved ligger det närmast till hands att åsätta torven ett så avvägt garantipris, att statsgarantien för samma bränslevärde blir densamma vare sig bränslet utgöres av ved eller torv. Då garantipriset för prima björkved inom de områden, där torvupptagning i större skala förutsättes komma att äga rum är 9 kr. per lm^3 borde följaktligen garantipriset för bränntorv begränsas till kronor 25:20 per ton. Förutsatt att fraktkostnaden för ved och torv är lika hög tillkommer emellertid för veden i regel kapningskostnad innan den kan användas till eldning, vadan ett garantipris å torv av 28 kronor icke torde vara i förhållande till bränslevärdet för månligare för producenten än gällande garantipris för ved.

Föredraganden.

De i nuvarande läge rådande svårigheterna att uppehålla importen till Sverige av utländska bränslen göra det nödvändigt att i möjligaste mån tillvarataga även sådana bränsletillgångar, som under normala förhållanden icke komma till större användning. Till dessa tillgångar hör framför allt torv. Torven kan, såsom bränslekommissionen framhållit, användas — om än med vissa olägenheter — för såväl industri- som hushållsändamål. Det är därför av synnerlig vikt att största möjliga utvidgning av torvproduktionen snarast kommer till stånd.

Framställningen av torv såsom bränsle blir av särskilt värde i de trakter av vårt land där vedtillgången på orten icke förslår till täckande av behovet av inhemskt bränsle och där en vedanskaffning från mera skogrika trakter kommer att fördyra bränslet. I dessa delar av landet, framförallt södra och mellersta Sveriges mera tätbebyggda områden, böra arbetena med torvutvinning bedrivas med största energi. Man torde kunna förutsätta, att kommunerna skola ägna denna del av bränsleförsörjningsproblemet erforderligt beaktande. Från bränslekommissionens sida ha kommunernas uppmärksamhet blivit fäst å betydelsen av en ökad torvproduktion för bränsleförsörjningen. Kommunerna ha uppmanats att till kommissionen inkomma med erforderliga upplysningar rörande förutsättningarna för torvframställning inom vederbörande kommun och om intresset för saken. Ett starkt skäl för kommunerna att medverka till en stegrad torvutvinning är även den ökade sysselsättning, som därigenom kan förväntas. Då torvupptagningen i dess enklaste form icke kräver särskilt betydande maskinell utrustning eller spe-

cialutbildad personal, torde densamma kunna bliva av stor betydelse för avhjälpande av arbetslöshet. Enligt vad jag inhämtat har också arbetsmarknadskommissionen sin uppmärksamhet riktad på saken.

Bränslekommissionens förslag till åtgärder för ökning av torvproduktionen avse både omedelbara åtgärder, vilka kunna medföra ett tillskott till vår bränsleförsörjning redan innevarande år, och åtgöranden på längre sikt. Beträffande de åtgärder, som avse att stimulera torvutvinningen på längre sikt, torde de mera detaljerade förslag, som bränslekommissionen ställt i utsikt inom den närmaste tiden, få avvaktas, innan Kungl. Maj:t tager ställning till desamma.

Vad åter angår förslagen, som inrikta sig på årets torvframställning, innebära desamma, i de delar som nu äro aktuella, ökad propaganda och upplysning samt åtgärder för tryggande av avsättningen av framställd bränn-torv. För förstnämnda ändamål har bränslekommissionen bland annat avsett att anställa torvinstruktörer. Kommissionen har emellertid ännu icke tagit slutlig ståndpunkt till detta spörsmål utan anmält sig vilja inom kort återkomma till frågan, som då torde få anmälas för Kungl. Maj:t.

En ökning av torvproduktionen av sådan omfattning, att densamma blir av påtaglig betydelse för bränsleförsörjningen, torde knappast vara att vänta enbart på grund av den upplysningsverksamhet, som är avsedd att genomföras för att stimulera intresset för ökad torvutvinning. Man synes nämligen icke kunna förlita sig enbart på det enskilda intresset, då det gäller att igångsätta torvtillverkning i större utsträckning än normalt, såvida icke säkerhet kan bjudas att den framställda torven blir försåld till godtagbara priser. Förefintligheten av en sådan garanti lärer såsom bränslekommissionen framhållit verka stimulerande på företagsamheten inom hithörande område. Samtidigt undvikes att marknadspriserna behöva influeras av risken att den producerade torven ej blir avsatt. En statlig prisgaranti innebär sålunda även fördelar för förbrukarna. Det synes därför vara angeläget, att åtgärder för att möjliggöra sådan garantiutfästelse från statens sida genomföres. Jag anser mig således böra förorda förslaget härom.

Den ifrågasatta garantiverksamheten synes böra ordnas efter huvudsakligen samma grunder som gäller för statsgaranti för ved åt skogsägare enligt kungörelsen den 8 december 1939 (nr 843) med vissa bestämmelser till främjande av vedproduktionen. Kristidsstyrelse bör sålunda äga att under av Kungl. Maj:t bestämda tidsperioder och i den omfattning, som statens bränslekommission enligt av Kungl. Maj:t givna föreskrifter bestämmer, åt tillverkare av bränn-torv meddela garanti att torv, som av honom för avsalu tillverkats eller framdeles tillverkas och som icke finner köpare, skall av staten inlösas till av Kungl. Maj:t för varje tidsperiod fastställt pris (garanti-pris); i enlighet med vad bränslekommissionen föreslagit bör dock ej sådan garanti meddelas beträffande torvparti, som understiger 20 ton. Priset synes böra bestämmas i ungefärlig överensstämmelse med det garantipris, som

gäller för ved av motsvarande bränslevärde. Å bränslekommissionen bör ankomma att meddela erforderliga kvalitetsbestämmelser för torv, för vilken statsgaranti må ifrågakomma. I analogi med vad som gäller för statsgaranti för ved synas i övrigt följande förutsättningar böra vara uppfyllda för att torven skall falla under den statliga garantien. Leverantören av torv skall ha till vederbörande kristidsstyrelse anmält den myckenhet torv, för vilken han önskar åtnjuta garanti, och den plats, å vilken torven är upplagd eller är avsedd att uppläggas. Därest kristidsstyrelsen finner torven behövlig samt den angivna uppläggningsplatsen ur transportsynpunkt lämplig, bör kristidsstyrelsen meddela beslut, att torven skall omfattas av statsgaranti. Vid lämnande av medgivande om statsgaranti bör kristidsstyrelsen noga beakta, att torven kommer att finnas upplagd på ur transportsynpunkt lämplig plats. Såsom lämplig upplagsplats för torv skall anses järnvägsstation, lastageplats eller plats vid med automobil farbar väg. Det synes även böra övervägas att kristidsstyrelse medgives rätt att vid lämnande av garanti medgiva viss förhöjning av garantipriset för torv, som upplagts på ur avsättningssynpunkt särskilt lämplig plats. Inlösning av torv, som anmälts för statsgaranti, bör få ske endast i den utsträckning torven uppfyller de kvalitetsbestämmelser, som kristidsstyrelsen i enlighet med bränslekommissionens föreskrifter angivit i beslutet om statsgarantiens meddelande.

Bränslekommissionen har föreslagit, att statsgarantien bör omfatta intill 300 000 ton torv. Enligt kommissionens uppfattning torde emellertid högst omkring 100 000 ton torv komma att behöva inlösas av staten. Med utgångspunkt från ett garantipris av 28 kronor per ton har kommissionen ansett, att för statsinlösen av torv bör för budgetåret 1941/42 anvisas ett anslag av 3 000 000 kronor. Det torde emellertid svårligen låta sig göra att nu söka bedöma, i vilken utsträckning torv kan behöva av staten inlösas på grund av de föreslagna garantiutfästelserna. Omfattningen av statens inlösnings-skyldighet på grund av meddelad garanti är i första hand beroende på utvecklingen av den rådande krissituationen och de följder densamma kan ha på vår bränsleförsörjning. På grund härav föreligger ej heller möjlighet att beräkna det belopp som kan bli erforderligt för detta ändamål. Då det här således, allt efter omständigheterna, kan bli fråga om belopp av växlande storlek, synes det icke lämpligt att äska ett fixerat anslag; i stället torde utgifter som kunna föranledas av ifrågavarande statsgaranti få preliminärt utgå från förskottsstat. Någon särskild medelsanvisning för detta ändamål för budgetåret 1941/42 blir därför icke erforderlig förrän vid regleringen av utgifterna å förskottsstaten.

I detta sammanhang må slutligen även nämnas, att fråga väckts om genomförande av normalpris på bränntorv. Denna fråga, som nära hör samman med spørsmålet om priserna å andra bränslen, torde efter vederbörlig utredning senare få underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

godkänna de av mig i det föregående uppdragna riktlinjerna för meddelande av statsgaranti åt tillverkare av torv.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Erik Blomqvist.